

MILAN GREGORIČ

BOŽO ZUANELLA: slovo poslednjega beneškega čedermaca

V 84. letu starosti je zaradi neozdravljive bolezni 6. maja 2025 v bolnišnici v Vidmu umrl duhovnik, raziskovalec in publicist Božo (Natalino) Zuanella, župnik v Trčmunu in Sovodnji.

Rodil se je v Bijačah v občini Podbonesec leta 1941. V duhovnika je bil posvečen leta 1965. Ljubezen do maternega jezika so mu privzgojili starši še v času, ko je bila slovenščina prepovedana, nakar je znanje jezika sam vztrajno in neutrudno poglobljal. Nanj je močno vplival tudi Ivan Trinko, veliki »buditelj Beneških Slovencev«.

Novo mašo je pel v Matajurju. Postal je župnik v Matajurju in nato še v Sovodnji, k čemur so bile kasneje priključene še nove župnije (npr. Gorenji Barnas); tako je nosil odgovornost za deset cerkva. Hkrati je bil raziskovalec beneškoslovenske kulturne dediščine in zgodovine ter strasten planinec. Rezultate svojih raziskav je objavljaval v Domu, pisal pa je tudi za Novi Matajur, Trinkov koledar, Primorski slovenski biografski leksikon in druge publikacije. Ima velike zasluge, da so se v Benečiji obnovila prva slovenska sveta obhajila. Razveselil se je tudi dvojezičnega verouka v Špetru ter dvojezičnega katekizma.

Leta 1996 je razburil italijansko obmejno javnost z izdajo knjige *Mračna leta Benečije*, ki sta jo pripravila skupaj z beneškim duhovnikom mons. Mari-

nom Qualizzo. Knjiga je izšla najprej v italijanščini (1996) in nato v slovenščini (1998). Zaradi knjige sta končala pred sodiščem, ker sta v njej objavila »vsebinsko tajnih dokumentov o političnem raznarodovanju v slovenski Benečiji« (Vipavska.eu, 18. 5. 2025), o čemer bomo spregovorili še v nadaljevanju. Proces je trajal več let, a sta bila na koncu oproščena. Leta 2021, ob dnevu slovenske kulture, je prejel odlikovanje slovenskih krovnih organizacij v Italiji.

»MRAČNA LETA BENEČIJE« V KOPRU

Sredi maja 2002 je Koper gostil oba pokončna in pogumna borca za pravice Slovencev v Beneški Sloveniji, to je Boža Zuanello in mons. Marina Qualizzo. Na večeru v režiji Osrednje knjižnice Srečko Vilhar, Založbe Lipa in Kulturnega kluba Istra iz Kopra se je v prepolni dvorani Pokrajinskega muzeja Koper zbral ves domoljubni Koper. Gosta sta namreč na osebno prizadet način predstavila žalostno zgodbo, kako je »demokratska Italija z raznarodovanjem in ustrahovanjem uspela v povojnih desetletjih skoraj povsem izkoreniniti slovenstvo iz Nadiških dolin in dosegla to, česar niti fašizmu ni uspelo« (Primorski domoljub, št. 7/2002).

Ob objavi njune knjige je širša javnost pretreslo spoznanje »o večletnem povojnem delovanju tajne obmejne paravojaške organizacije (okrog 7.000 mož), ki je pod pretvezo varovanja obmejnega območja pred morebitnim napadom komunističnih sil v svoji skrajno nacionalistični naravnosti izenačevala slovenstvo s komunizmom ter potencialno nevarne prebivalce Benečije, predvsem Slovence, vključno z duhovniki, neprestano nadzorovala, zasledovala, klevetala, nadlegovala in še marsikaj drugega. Ob podpori doma-

čega učiteljstva, strank, lokalnih oblastí in celo določenih krogov znotraj same Cerkve. In vso to domnevno domoljubno dejavnost je vsa povojna desetletja spremljala načrtna, premišljena in dobro orkestrirana vojna medijev.« Ilegalno vojsko plačancev so tvorili protikomunistično usmerjeni »osopovci, beli partizani iz zadnjega vagona«, ki so se odporništvo pridružili zadnji trenutek, »da bi si s tem odkupili izgubljeno nedolžnost in zbrisali svojo fašistično preteklost«, ter pripadniki kolaborantskih enot Salojske republike.

Cilji, ki si jih je ta mračna in nikomur odgovorna družčina zastavila, ter tarče, po katerih je tolkla, so bili premišljeno izbrani in kažejo, da je šlo za načrt, za katerim so stali režiserji, možgani in organizacija. Začelo se je s pospeševanjem emigracijskih tokov iz Benečije, kar je tamkajšnjo slovensko skupnost osiromašilo za njen najbolj vitalen del prebivalstva. S sramotnim polstoletnim odrekanjem slovenske identitete prebivalcem Nadiških in sosednjih dolin je Italija oropala tamkajšnje prebivalstvo slehernih manjšinskih pravic, ki je tako ostalo brez slovenskih vrtcev in šol.

Še več, Nadiške doline je dobesedno preplavila z italijanskimi vzgojno-izobraževalnimi ustanovami in šolami ter preko njih izvajala raznarodovanje že v najnežnejših otroških letih. Organizirana je bila ofenziva proti »slovenskim delovnim mestom«, to je proti odprtju tovarn, ki so jih v Benečiji gradili tudi s slovenskim kapitalom. Tistih nekaj redkih otrok, ki so jih starši pošiljali v slovenske šole v Gorico in Trst, je organizacija javno linčala z objavljanjem njihovih imen v časopisih, kot da gre pri tem za kako kriminalno početje. Izvajala je tudi napade na sleherno obliko srečevanja med Slovenci z obeh strani meje, se upirala sprejetju zaščitnega zakona, ustra-

“

Zaradi knjige *Mračna leta Benečije* sta z beneškim duhovnikom mons. Marinom Qualizzo končala pred sodiščem, ker sta v njej objavila »vsebinsko tajnih dokumentov o političnem raznarodovanju v slovenski Benečiji«.

“

Tistih nekaj redkih otrok, ki so jih starši pošiljali v slovenske šole v Gorico in Trst, je organizacija javno linčala z objavljanjem njihovih imen v časopisih, kot da gre pri tem za kako kriminalno početje.

hovala nosilce furlanskega gibanja itd.

Še posebej žolčno se je spravila nad slovenske duhovnike, ta poslednji steber slovenstva, jih klevetala, preganjala in celo izvajala pritiske na cerkveno in posvetno oblast, naj jih odstranijo iz Benečije. Tako se je slovenska skupnost Nadiških in sosednjih dolin, zdesetkana zaradi stoletne poplebišcitarnе asimilacije in kasnejšega fašističnega nasilja, dobesedno sesula ob tem poslednjem udarcu po drugi svetovni vojni. Ob tistem sotorilstvu matice, ki je to dogajanje spremljala z veliko brezbriznostjo in celo prepričevala svojo javnost o domnevnih zelo dobrih odnosih z Italijo.

Zato je g. Qualizza opozarjal v svojem uvodu, »da predstavlja knjiga še

»Ljubezen do jezika sta mi dala starša, ki sta me učila slovenskega narečja in to v hudih časih, ko je bila gonja proti slovenskemu jeziku,« je leta 2022 v pogovoru za Ognjišče povedal Božo Zuanella in poudaril, da je imel veliko srečo. »Ko smo prišli pod Italijo, se je začela gonja proti slovenskemu jeziku, proti duhovnikom in tistim ljudem, ki so se borili za naše pravice,« se je spominjal in pojasnil, da je prišla meja, za to mejo pa je bila komunistična Jugoslavija. Komunistem so povezali s slovensko kulturo in s slovenskim jezikom. Tisti, ki se je boril za slovenščino, je avtomatično postal komunist. »Med temi komunisti so bili tudi duhovniki,« se je duhovnik Zuanella spominjal, da so imeli veliko težav. V povezavi z njegovim imenom se je večkrat omenilo, da je zadnji čedermac. »Čedermac, to je pojem, ki pomeni vse beneške duhovnike, ki so se borili za svoje pravice.« In obžaloval je, da niso bili vsi duhovniki čedermaci.

(Tina S. Bertancelj na: www.domovina.je)

zadnji izraz življenja, dostojanstva in samozavedanja skupnosti, ki sicer tudi demografsko hitro izginja«. Dejal je tudi: »Hvala Bogu, duhovniki nismo mogli biti žrtve izsiljevanj, saj nimamo družin, pa tudi ekonomsko smo precej neodvisni.« Vendar je ob neki priložnosti žalostno pripomnil (Demokracija, 18. 5. 2025): »... sem najmlajši beneško-slovenski čedermac. Za mano ni nobene več in tudi nobene perspektive.«

GLOBAL POKLON KOPRA POGUMNIM BENEŠKIM ČEDERMACEM

Z zbranim spremljanjem njenega nastopa in s pogostimi burnimi aplavzi se je Koper dostojno oddolžil poslednji-

ma dvema beneškima čedermacema ter jima dal čutiti, da nista sama ter da je primorska javnost zavzeto spremljala njuno kalvarijo. V imenu prisotnih se jima je avtor tega sestavka, ki je organiziral in vodil večer, zahvalil za njuno pogumno in občudovanja vredno dejanje. Zahvalil se je tudi drugim zamejskim rojakom za njihov pogumni boj za obrambo pravic Slovencev v Italiji.

Prisotni smo se zavezali, da tudi na naši strani meje ne bomo več mirno gledali novih posilstev nad rojaki onstran meje. Pri tem je pisec tega sestavka kot organizator in vodja večera še spomnil, da »kot smo mi njim potrebni, so tudi oni sami nam, saj nam vračajo domovinsko dušo, ki jo po malem tudi mi v domovini izgublamo«.

Božo Zuanella (1941-2025) je leta 2021 prejel priznanje za pomembno ter dragoceno vlogo enega od utemeljiteljev in spodbujevalcev narodnega ozaveščanja in preporoda Beneških Slovencev, saj je kot izvedenec na področju imenoslovja in krajevine zgodovine bistveno prispeval k poznavanju Benečije.

